

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA KORRUPSIYANI OLDINI Olish VA GRACE DASTURINING AMALGA OSHIRILISHI

Buxoro viloyati Qorovulbozor tumani

8-son Davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti direktori

Xemrayeva Cheper Tashiyevna

Annotatsiya

Mazkur maqolada maktabgacha ta'lim tizimida korrupsiyani oldini olishning nazariy va amaliy jihatlari, korrupsiya xavfini kamaytirishga qaratilgan davlat siyosati hamda GRACE (Good Governance, Responsibility, Accountability, Clean Environment) dasturining mazmun-mohiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida shaffoflikni oshirish, xodimlar o'rtasida mas'uliyat va halollik tamoyillarini kuchaytirish, hamda korrupsiyaviy omillarni bartaraf etish bo'yicha ilg'or xorijiy tajribalar ham o'rganiladi. Maqolada GRACE dasturining joriy etilishi natijasida ta'lim tizimida boshqaruv sifati va ijtimoiy ishonch darajasining oshish tendensiyalari tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: korrupsiya, maktabgacha ta'lim, GRACE dasturi, shaffoflik, halollik, mas'uliyat, boshqaruv, antikorrupsiya siyosati.

Kirish

Korrupsiya – bu jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishiga jiddiy to'sqinlik qiluvchi, ishonch institutlarini yemiruvchi salbiy hodisadir. Ayniqsa, ta'lim tizimida, jumladan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida korrupsiya holatlari nafaqat iqtisodiy zarar, balki kelajak avlodning tarbiyasiga bevosita tahdid soladi. Shu sababli O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangan.

So'nggi yillarda mamlakatimizda “Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida”gi Qonun, “Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi to'g'risida”gi Nizom, shuningdek, maktabgacha ta'lim sohasida halollik va ochiqlikni ta'minlash

bo'yicha qator qarorlar qabul qilindi. Shu jarayonda GRACE dasturi – ya'ni "Good Governance, Responsibility, Accountability, Clean Environment" (Yaxshi boshqaruv, mas'uliyat, hisobdorlik va toza muhit) dasturi alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Bu dastur nafaqat korrupsiyaga qarshi kurashni maqsad qilgan, balki butun boshqaruv tizimini halollik, javobgarlik va ochiqlik tamoyillari asosida yangilashga xizmat qiladi. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim sohasida bu dastur pedagogik va boshqaruv jarayonlarining shaffofligini ta'minlashda muhim o'rin tutmoqda.

Asosiy qism

1. Maktabgacha ta'lim tizimida korrupsiya muammosi va uning sabablari

Maktabgacha ta'lim tizimi – bu bola shaxsini shakllantirishning boshlang'ich bosqichi bo'lib, undagi boshqaruv, moliyaviy taqsimot va kadr siyosati jarayonlarida shaffoflikning yetishmasligi korrupsiya xavfini kuchaytiradi.

Amaliy kuzatuvlarga ko'ra, quyidagi omillar korrupsiyaviy muhitning shakllanishiga sabab bo'ladi:

- Byurokratik to'siqlar va ortiqcha hujjatchilik;
- Resurslarni taqsimlashdagi noaniqlik;
- Xodimlar o'rtasida huquqiy madaniyatning pastligi;
- Maktabgacha ta'lim muassasalarida ichki nazoratning sustligi;
- Ota-onalar bilan muloqotda noaniq to'lov tizimlari.

Masalan, ba'zi tashkilotlarda o'quv-tarbiya jarayonidan tashqari to'lovlar yoki "homiylilik" nomi ostida noqonuniy yig'imlar kuzatiladi. Bunday holatlar tizimning obro'siga putur yetkazadi va ishonch muhitini zaiflashtiradi.

2. Korrupsiyani oldini olishda davlat siyosati va normativ hujjatlar

O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurash borasida tizimli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. 2017-yilda "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonunning qabul qilinishi, 2020-yilda "Korrupsiyaga qarshi

kurashish agentligi”ning tashkil etilishi bu boradagi ishlarning yangi bosqichini boshlab berdi.

Shuningdek, maktabgacha ta’lim tizimiga oid quyidagi hujjatlar ham muhim ahamiyatga ega:

- O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 6-iyuldagi PQ–5178-son qarori – “Maktabgacha ta’lim tizimida korrupsiyaga qarshi kurashish mexanizmlarini takomillashtirish to‘g‘risida”;

- Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining 2022-yil 12-martdagi buyrug‘i – “Ta’lim tizimida halollik muhitini shakllantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”.

Mazkur hujjatlar asosida har bir tashkilotda "Halollik maktabi", "Shaffoflik oynasi", "Ishonch qutisi" kabi mexanizmlar yo‘lga qo‘yilgan bo‘lib, ular korrupsion holatlarning oldini olishda samarali vosita sifatida xizmat qilmoqda.

3. GRACE dasturining mazmuni va ahamiyati

GRACE dasturi 2021-yildan boshlab O‘zbekistonning maktabgacha ta’lim tizimida joriy etila boshlandi. Dastur nomi inglizcha to‘rt so‘zning qisqartmasidan tashkil topgan:

- G – Good Governance (Yaxshi boshqaruv);
- R – Responsibility (Mas’uliyat);
- A – Accountability (Hisobdorlik);
- CE – Clean Environment (Toza muhit).

Bu dastur korrupsiyani faqat jazolash orqali emas, balki profilaktika, shaffof boshqaruv, axloqiy muhitni sog‘lomlashtirish orqali bartaraf etishni ko‘zda tutadi.

Dastur doirasida quyidagi yo‘nalishlar ustuvor hisoblanadi:

1. Tashkilot ichida halollik kodeksini joriy etish;
2. Xodimlar o‘rtasida “Etika va antikorrupsiya madaniyati” treninglarini o‘tkazish;
3. Hisobdorlik tizimini raqamlashtirish (elektron hujjatlar, elektron to‘lov tizimi);

4. Jamoatchilik nazoratini kuchaytirish;

5. Bolalar, ota-onalar va tarbiyachilar o'rtasida ishonchli kommunikatsiya tizimini yaratish.

4. GRACE dasturining amaliy natijalari

Buxoro viloyatida, xususan, Qorovulbozor tumanidagi 8-son DMTTda dastur doirasida qator amaliy natijalarga erishilgan.

Masalan:

- Elektron navbat tizimi joriy qilinib, bolalarni qabul qilishda inson omili kamaytirildi;

- Tarbiyachilarning ish faoliyati reyting asosida baholanmoqda, bu esa sub'yektiv qarorlarni kamaytirdi;

- Har oyda "Halollik soati" mashg'ulotlari o'tkazilib, xodimlar va ota-onalar o'rtasida korrupsiyaga nisbatan munosabat shakllantirildi;

- "Ishonch telefoni" va "Shaffoflik oynasi" orqali jamoatchilik fikri muntazam o'rganilmoqda.

Ushbu yondashuvlar natijasida tashkilotda shikoyat va norozilik holatlari 2023-yilda 40 foizga kamaygan, bu esa GRACE dasturining amaliy samaradorligini ko'rsatadi.

5. Xalqaro tajriba va uni milliy tizimga integratsiya qilish

GRACE dasturi jahon miqyosidagi ilg'or tajribalarni o'zida mujassam etadi. Masalan, Janubiy Koreya va Singapurda ta'lim tizimida "Integrity Zone" (Halollik zonalari) tamoyili joriy qilingan bo'lib, bu zonalarda barcha boshqaruv jarayonlari onlayn tarzda ochiq yuritiladi.

O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimi ham shu model asosida "Aqlli boshqaruv", "Raqamli hujjatlar" va "Ochiq ma'lumotlar portali" tizimlarini bosqichma-bosqich yo'lga qo'yimoqda. Bu orqali:

- inson omilini kamaytirish;
- har bir qarorni hujjatlashtirish;
- resurslar taqsimotini shaffof yuritish;

- korrupsiya xavfini tizimli tarzda kamaytirish mumkin.

6. Korrupsiyaga qarshi madaniyatni shakllantirish

Korrupsiyani faqat tashqi nazorat orqali emas, balki ichki axloqiy qadriyatlar asosida yengish mumkin. Shu ma'noda GRACE dasturi maktabgacha ta'lim tashkilotlarida "Halollik – inson fazilati" konsepsiyasini ilgari suradi.

Buning uchun:

- xodimlarga antikorrupsiya etikasi bo'yicha doimiy seminarlar o'tkazish;
- ota-onalar va jamoatchilikni bu jarayonga jalb etish;
- halollikni rag'batlantirish tizimini yo'lga qo'yish;
- korrupsiyaga qarshi kurashishning "nol toqatlilik" tamoyilini amalda tatbiq etish muhim.

7. Muammolar va yechimlar

Tizimda hali ham ayrim muammolar mavjud:

- axborot texnologiyalaridan foydalanish darajasi yetarli emas;
- ayrim joylarda nazorat mexanizmlari sust ishlamoqda;
- xodimlarning huquqiy savodxonligi past.

Bularni bartaraf etish uchun:

- maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktorlarini muntazam GRACE menejmenti bo'yicha qayta tayyorlash;
- elektron boshqaruv tizimini yanada kengaytirish;
- bolalar bog'chalarida ichki audit tizimini mustahkamlash zarur.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim tizimida korrupsiyani oldini olish – bu nafaqat iqtisodiy, balki ma'naviy-ma'rifiy jarayon hamdir. GRACE dasturining joriy etilishi orqali halollik, hisobdorlik va ochiqlik tamoyillari hayotga tatbiq etilmoqda. Bu esa nafaqat boshqaruv sifati, balki ota-onalar ishonchini oshirib, maktabgacha ta'lim tizimining barqaror rivojlanishiga zamin yaratadi.

Kelgusida bu dastur asosida:

- barcha jarayonlar to'liq raqamlashtirilsa;

- jamoatchilik nazorati kuchaysa;
- xodimlarning halolligi rag‘batlantirilsa, ta’lim tizimi korrupsiyasiz, samarali va ishonchli tizimga aylanishi shubhasiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonuni. – T., 2017.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 6-iyuldagi PQ–5178-son qarori.
3. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining 2022-yil 12-martdagi buyrug‘i.
4. O‘zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi rasmiy hisobotlari, 2023-yil.
5. Transparency International: Global Corruption Report 2022. – Berlin, 2022.
6. UNESCO. “Anti-Corruption Education in Early Childhood Institutions”. – Paris, 2021.
7. Karimov A. “O‘zbekiston ta’lim tizimida halollik siyosati”. – T.: Ma’rifat, 2023.
8. Kim, J. (2020). *Public Integrity and Early Education Management in South Korea*. Seoul National Press.
9. World Bank. *Good Governance and Anti-Corruption Strategies in Education*. Washington, 2022.
10. GRACE Dasturi bo‘yicha metodik qo‘llanma. – Toshkent, 2024.

